

NIVIARSIAQ I UMANAK 1919-1920 . II DAGBOGSBLADE

Tekst og foto af *Bodil Friis*

Da „Hans Egede“ d. 8. september forlod os, gik vi op på fjeldet for at vinke til de bortdragende. Nogle af vore mænd skød afskedssalut med jagtgevær. Det var en mærkelig fornemmelse da de forlod os. Dog følte vi os endnu ikke helt forladt, for vi kunne endnu vente sejskibet „Thorvaldsen“, som så kunne tage vor sidste post med hjem.

Nu kunne vi begynde på hverdagslivet, og jeg glædede mig ligefrem til det, da jeg allerede følte mig så helt hjemme hos de gode mennesker og i de skønne omgivelser. Hyggeligt var det også at begynde på den ugentlige brevskrivning, jeg syntes jo, jeg havde så uendelig meget at fortælle.

Allerede d. 10. september vågnede vi op til sne og frost. Det var usædvanligt tidligt, og der kom endda is på småsøerne. Efter skoletid måtte børnene og jeg ud at prøve isen, sne var der nu meget lidt af. Vi iførte os vandskindsbukser. Vandskindet laves af tykt sælskind, som bliver blødt op i urin, hvorpå hårene kan skrubes af, og så vaskes skindene igen. De bliver ganske vandtætte og er uundværlige for kajakmændene til den anorak, som passer nøjagtigt rundt om mandehullet i kajakken, og også hættten kan snøres fast omkring ansigtet.

Jeg havde bildt mig ind, at man kunne købe kamikker hos en skomager; men der tog jeg fejl, der var ingen skomager; hver kvinde syede deres egne kamikker, og jeg måtte bestille dem efter størrelse. Så fik jeg da syet både vandskindskamikker til at gå ude med og finere kamikker til indebrug. Alt, hvad jeg havde brug for af skindtøj, var forøvrigt en del af min løn – som derudover var 400 kr. for hele året! Dog var det vist Styrelsen, som dengang betalte rejsen for de nødvendige lærerinder. Derimod købte jeg selv tøj til et par anorakker i butikken; det var en billig fornøjelse: 2½ m bomuldstøj til 70 øre meteren, og så måtte jeg betale Birgitte 50 øre i syløn!

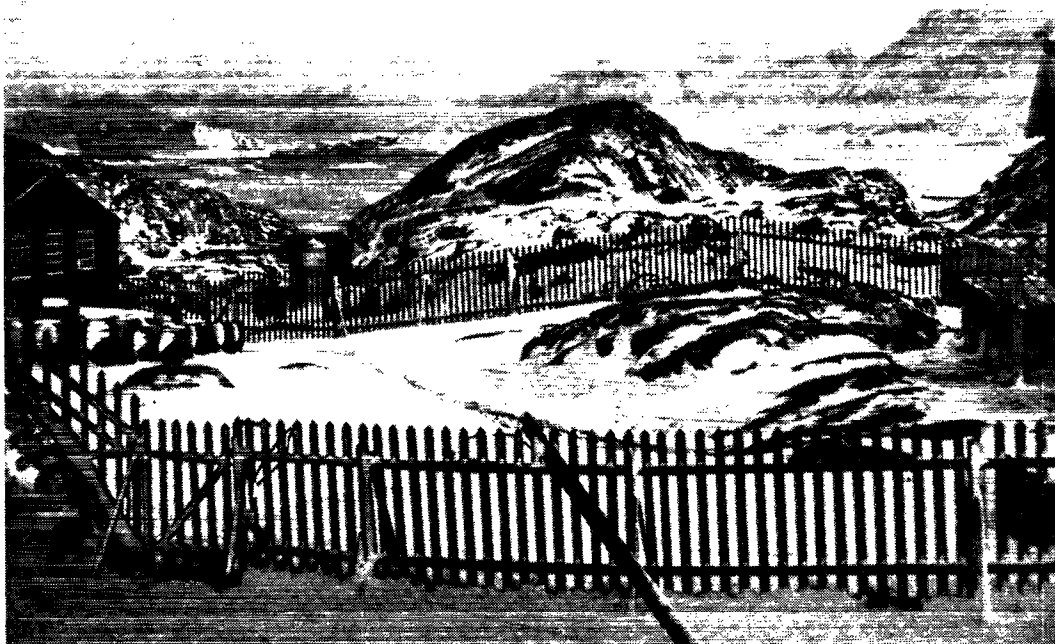
Den første aften jeg tog min gamle grønne kjole på – i stedet for genser og nederdel –, var vores kivfakker meget imponeret over hvor fin jeg var, og de sagde:

Umanak set fra »knolden«, t. v. gavlen af »vores« hus med mine vinduer imellem duernes og hønse- nes små vinduer. Midt i billedet magasinet og t. h. tømrerværkstedet hvor vi dansede.

„niviarsiaq pinesusia“, så fik jeg lært, at det betød, at frøkenen var fin. Det var bare om at lytte sig frem for at få lært nogle af de svære gloser. Jeg selv var altså „niviarsiaq“, og så fik jeg hurtigt lært, at bestyreren hed „nivertoq“, hans kone „nivertoq nullia“, lægen „nagorsaq“, præsten „palasé“. Jeg lånte en „100 Timer i Grønlandsk“; jeg kiggede med vemod deri, for jeg var klar over, at *den* kom jeg aldrig igennem! Men lidt hjalp den da. Morsomst var det at sidde i køkkenet rundt omkring på køkkenbordene og lytte; der var hyggeligt og varmt, og der blev snakket meget grønlandsk, som jeg så forsøgte at opfatte noget af.

Første gang jeg blev bedt med til fødselsdagskaffe hos en grønlænderinde, var jeg meget spændt på at se, hvordan der så ud. Det var et af de rigtige gamle tørvehuse, ydermurene var bygget op af tørv og sten udenom en hytte med trævægge. Vi måtte gå krumbøjet ind ad den meget lave dør og husgangen til endnu en lille dør, og så var vi inde i den lillebitte stue, der var så lav, så kun fordi der ikke var hæle på kamikkerne, undgik jeg at støde hovedet imod loftet. Det var ellers et pænt og renligt hus. Hele den ene side af huset var opfyldt af briksen, en meget bred hvidskuret „hylde“, hvorpå familien sov om natten og sad om dagen. Dynerne var rullet sammen om dagen op imod bagvæggen. Under briksen kunne der gemmes mange ting. Ved siden af døren stod et lille komfur, som tillige fungerede som kakkelovn; så var der en lille hylde med kam, børste, brød og kopper! Også en kommode var der blevet plads til; på den stod nogle fotografier, bl. a. af matroser, som havde været „danskammerater“. Endelig var der et par kasser, vi kunne sidde på,

*Udsigt fra mit vindue til »knolden«, t. v. tømmershoppen,
t. h. assistentens og bådsmandens hus.*

og et lille bord med dug på og fine kopper med kaffe og fin hjemmebagt kage med rosiner i. Træloftet var hvidmalet, væggene lyseblå og gulvet skuret. Væggene var pyntet overalt med avisbilleder og postkort. Alle huse her havde rigtige vinduesruder, kun enkelte fjerne steder kunne man endnu finde tarmskindsvinduer.

Hvor var jeg glad for den dejlige udsigt fra mit vindue imod syd. Der var vel et par hundrede meter nedover til fjæren, og videre så man langt indad fjorden. Undertiden, når der var meget strøm, drev isfjeldene forbi med stor fart, ofte gik nogle af dem på grund, der lå altid nogle store krabater et stykke ude. Af og til forsvandt et, hvis enorme underparti var blevet slidt af strømmen. Andre blev dog liggende så længe, at de lå fastfrosne i isen hele vinteren.

Vores vægt i magasinet fortalte mig, at jeg nok nød den gode mad lidt for meget. Men det var så spændende at prøve de mange nye retter: kogt sælkød – hver aften –, stegt sællever, som smagte lige så godt som kalvelever, måge- og rensdyrsbøf, kogt

hellefisk, tørrede strimler af hellefisk, kaldet ræklinge, som lignede fyrretræ og virkede næsten ligesådan at tygge på; men de drev af fedt og var dejlige at gnaske på.

Med hverdagen var vi jo begyndt på skolen. Da der kun var to elever, tog det ikke så mange timer; vi læste fra 9–12, og det foregik ved et stort bord i mit værelse. Jeg syntes ikke, børnene var længere fremme i kundskaber, end at jeg kunne klare at lære dem noget; de var søde og lærenemme. Undertiden syntes jeg nok, at de var meget frimodige overfor mig, men vi havde alle en ret fri tone og kunne drille hinanden i al fredsommelighed og med en hyggelig undertone. Efter middag gik vi gerne en tur, så læste børnene lektier, skrev stil, og jeg læste – et utal af bøger – og skrev min dagbog og breve. Om aftenen hyggede vi os i de smukke tranlampers skær. Som jeg før har sagt, lugtede trannen ikke spor. Det gjorde derimod tranbrænderiet, som man uvist af hvilken grund havde bygget midt i kolonien ikke langt fra vores hus. Når der blev kogt tran, var det altid spændende hvad vej vinden blæste, for det var en afskyelig stank når vinden bar hen imod vores hus. Trannen blev kogt af spæk eller lever, levertrannen var den fineste. Spækket blev kogt i store beholdere og løb derfra ned i tønder, indtil der kun var fedtegreverne tilbage fra kogningen. I store tønder kom trannen så ombord i skibene, hvorfra den blev hældt ud i lasten i dertil indrettede tanke.

Tilbage til lærdommen: jeg fik lagt et skema, så begge pigerne var optaget af noget, hver på deres standpunkt. Jeg lærte også meget af dem om livet i Umanak, men ikke mindst var Otto Mathiesen en fortrinlig fortæller og læremester for os yngre. Bådsmanden og Thorsen spiste altid inde hos os, de delte deres erfaringer med familien, og jeg syntes jeg hver eneste dag lærte noget nyt. Hr. Mathiesen, som var 50 år gammel, var født i Grønland, og fru Mathiesen, som havde grønlandsk bedstemor, var født under hendes forældres ferieår i Danmark; hun fortalte at hun havde lært at gå ombord på et sejskib på vej til Grønland. Hele familien talte mindst lige så godt grønlandsk som dansk, og de havde et storartet forhold til grønlænderne. Hvad „nivertoq“ ikke vidste om livet deroppe, om jagt, fiskeri, skind – ja om alt i Nordgrønland, var nok ikke værd at vide. Derfor lærte jeg, som havde ungdommens modtagelige sind, også utroligt meget deroppe, og jeg var meget flittig til at skrive dagbog og breve til stadighed.

Thorsen gav mig en brugt hundepisk. Sådan en har et ca. 60–70 cm kort skaft af træ og en snert af remmeskind, som er 6–7 meter lang. Jeg måtte jo øve mig i at slå med den, inden vi skulle til at køre med hunde. Men uha, det er vist ikke muligt at lære, når man ikke er opfødt med det. Man rammer lettere sig selv og alt muligt andet end det man skal ramme, nemlig den hund, som ikke trækker ordentligt, eller lige ved siden af hundene for at få dem til at ændre kurs. Men det var da sjovt at øve sig.

*Artiklens forfatterinde
fotograferet af Knud Rasmussen.*

Engang imellem tog bestyreren eller assistenten ud for at skyde fugle, mest måger af forskellig slags. Men en morgen fik hr. Mathiesen ram på en falk, som havde været efter vores tamme duer. Den var meget smuk hvid med mørke pletter.

Jeg havde stor glæde af et stereoskopapparat – bygget til min far af hoffotograf Elfelt. Det var tungt og noget besværligt, da glaspladerne skulle lægges i kassetter i mørkekammer. Lysmåler var der ikke noget der hed, men trods de vanskelige lysforhold fik jeg dog meget ud af mine billeder. Dr. Berthelsen, som selv var en fin fotograf, hjalp mig af og til, og vi sad sommetider sammen i hans mørkekammer og fremkaldte, fixerede og skyllede – med det lidet vand vi havde, og så kopierede jeg, så jeg allerede ved første lejlighed kunne få nogle billeder hjem til min familie.

Vi var nu kommet godt ind i september, og vi gik utålmodigt og ventede på „Thorvaldsen“, som skulle komme fra Upernavik. Vinden var uheldig, så det var måske derfor den var forsinket; der taltes også meget om det overhovedet ville komme, eller om det ville være nødt til at overvintre nordpå på grund af is. Der havde allerede været 5 skibe på havnen den sommer, og det syntes man var flot.

Efterårsvejret var meget skiftende. Nogle dage senere havde vi igen kraftigt tøvejr med flere varmegrader. Bestyreren tog en tur ud til kulbruddet, og lægen sejlede videre til et udsted næsten ude ved det åbne hav. Vores havn var fuld af is, så det kunne knibe for en båd at komme ind, når de kom tilbage igen. Isen drev med strøm og vind, det var sandelig ikke let at navigere i. Mens vi hyggede os hjemme i varmen, blev det et forrygende stormvejr. Vi havde hørt, at de to „storbåde“

*Frk. Jensen, Navarannaq, Pipaluk, Merkusaq
og Peter Freuchen.
(Umanak, september 1919).*

„Thyra“ og „Margrethe“ med deres helt grønlandske besætning var set udenfor øen; de var på vej tilbage fra et udsted, hvortil de havde bragt forsyninger. Vi løb på trods af vejret op på fjeldet for at kigge efter dem. Det blev dog ikke muligt for dem at komme rundt om øen og ind i havnen, så de måtte krydse sig ind i en bugt på den anden side af øen, for der at afvente bedre vejr. Med det vejr og dybsort nat uden måne tænkte vi os nok, at hr. Mathiesen var blevet ude ved kulbruddet. Det ville også være livsfarligt at sejle med en lille motorbåd i storm og mørke.

Dagen efter blev der så råbt „umiarsuit“. Så måtte vi igen til fjelds for at se, hvad det kunne være for et skib. Man mente igennem kikkert at kunne genkende en stor mortorskonnert „Dorthea“, som man ventede fra Kap York, og som skulle hjem- over. Da isen stadig lå tæt i havnen, måtte de søge ind i „Spragle Bugt“ på vest- siden af øen. Nogle af os sprang over klipperne derover for at kigge, og da var pas- sagererne netop på vej indad med båd. Vi mødte dem et stykke oppe på fjeldet, de havde taget hr. Mathiesen med fra kulbruddet, men de egentlige passagerer var Pe- ter Freuchen, hans lille kone Navarannaq og to små børn, Merqusak og Pipaluk, alle fra Kap York, og så var der en ung frk. Jensen med fra Søndre Upernavik. Alle fulg- tes nu hjemad over fjeldet. Fru Mathiesen var parat med aftensmad. Den aften smagte jeg for første gang mattak, som er den frisk aflænsede ca. 2 cm tykke hud af hvidfisk (en hvid hval). Og så gik snakken til langt over midnat! – Dagen efter lykkedes det „Dorthea“ at komme over i havnen, og der blev losset sære ting: skind af isbjørne, ræve, moskusokser og sæler, og så havde Peter oven i købet to levende is-

*Pigerne bærer kul ind
fra havnen.*

bjørneunger med i en stor kasse! Alt dette gods og passagererne skulle hjem med „Thorvaldsen“, som vi stadig ventede på. Den lille Navarannaq havde en helt anderledes dragt, end dem vi var vant til. Hun havde små bukser af blåræveskind, lange hvide isbjørnekamikker med hårene indad, og den lille dreng havde en timiak af hvide og blå ræveskind og hættten kantet med to rævehaler! – Der blev rigtignok liv i huset med disse gæster, for som bekendt kunne Peter jo fortælle mange historier, og vi morede os dejligt.

Vi ventede endnu, at „Hvalen“ med vores egen bådsmand skulle komme tilbage fra en tur nordpå. Den kom også en morgen i snetykning, og Bådsmanden kunne meddele, at „Thorvaldsen“ var på vej. Vi kom op i en fart, men da luften var tæt af sne, ville det nok være nogen tid, førend det kunne komme ind i havnen. Børnene og jeg gik artigt op i „skolen“ og tog lektierne igennem, mens vi ventede; men pludselig kunne vi skimte skibet, som kom strygende forbi mit vindue, så vi lod skole være skole og styrtede ud i snevejret for at se, hvordan det ville komme ind; men ak, det var umuligt at komme ind imod vinden. „Hvalen“ som havde motor, gik ud for at slæbe det ind, men det lykkedes ikke, skønt isen i havnen var blæst ud igen. Først senere på dagen kom det endelig ind. Vi syntes, her var en vældig trafik: først „Dorthea“, så kom „Hvalen“ hjem, og nu kom „Thorvaldsen“. Men vi var klare over, at når de to skibe var gået, og „Hvalen“ havde været endnu et togt og var kommet hjem for at blive lagt op, så skulle vi gå i vinterhi og ikke se skib førend i slutningen af juni i hvert fald. Post kunne vi nok få fra „4. Hans

Egede“ med båd eller slæde sydfra senere på vinteren, håbede vi da. Denne sidste skibstid med de mange gæster måtte jo udnyttes, og der blev danset bravt i „tømmershoppen“ (værkstedet); både kaptajnerne, matroserne, Freuchen og alle i kolonien måtte med i dansen. Belysningen derovre bestod af to stearinlys, som stod oppe på hanebjælkerne; rundt langs væggene stod man og ventede og kiggede på. Den aften var det den kendte smed Edvard Elberg, som trakterede harmonikaen, og hvor han kunne spille! Hans ben var ikke så gode; han havde engang brækket dem, da han var alene ude på jagt, og han var faldet i en kløft, og derpå havde han selv slæbt sig hjem ved hjælp af armene. Han kunne gå, men hans ben var blevet noget krumme. En anden ting, han var mester i var at strikke; med fine strømpepinde strikkede han de skønneste hvide trøjer i fine reliefmønstre. – Men tilbage til dansen. Længe varede det ikke, førend støvet stod os om ørerne, så dryssede de lidt vand på gulvet, det hjalp lidt, men efterhånden blev gulvet dog noget glat langs væggene af alle de spytklatter som endte der, og skønt vi endnu kunne holde alle vinduer åbne, blev luften ikke netop behagelig! Men som særligt grønlanderne kunne danse! Den bedste danser var nok Tikili (Terkel Johansen), en kraftig mand som det var en fryd at danse med; man stod og håbede på, at han ville komme hen og trække en ud på gulvet. Ellers var mændene noget tilbageholdende, for når der var danske matroser, så var de nu pigernes foretrukne partnere! Da vi endelig sluttede og kom hjem, måtte vi lave en større renselsesfest, for snavsede blev vi i næse, på hænder og kamikker; inden vi gik ned og danse, skiftede vi gerne til en ikke helt ren anorak. Men aldrig tror jeg, at jeg har moret mig så godt som til dansen i tømmerværkstedet! Den umiddelbare glæde over musikken og dansen i det uhyre beskedne lokale træffer man nok ikke mange steder.

25. september gik „Hvalen“ med post helt ned i Diskobugten, hvor den skulle kunne nå at komme med „Hans Egede“, som på denne tid af året ikke kom højere nordpå. „Thorvaldsen“ havde endnu meget at losse og laste, så den blev liggende ret længe i Umanak. Vi fik jo nogle ekstra-fornøjelser, når vi unge blev inviteret ombord af kaptajn Hansen og blev trakteret med dåseferskner og andre gode sager. Peter Freuchen forærede mig en dag et skarveskind; han havde købt fuglen af en mand, og da de var ret sjældne der på stedet, ville Peter gerne smage kødet. Det var en meget smuk mørkebrun fugl med lyst bryst. Esther gav han et lille bjørneskind, Søster et lille moskusokseskind fra Kap York, hr. Mathiesen fik et isbjørneskind til et par bukser. Uden stempel fik man ikke lov til at udføre disse skind; det skulle bevises, at de kom fra Kap York, som dengang endnu ikke var blevet dansk koloni.

(Fortsættets).